

Ключевые слова: этнографическая подготовка, профессиональное образование, теоретическая и практическая подготовка, компетенция, содержание этнографической образования.

PROTOTSKA JULIA. Introduction of model of ethnographic preparation of future managers of tourism.

The model of ethnographic preparation of future managers of tourism is examined in the article. The analysis of tourist preparation is conducted in the modern terms of trade education in Institution of higher learning.

Basic task of the article to consider the stages of ethnographic preparation of future managers of tourism. Ethnographic preparation as priority direction of trade tourist education is determined in the article.

Recommendations are in-process given in relation to stage-by-stage work with students with the aim of achievement of necessary level of preparation. Maintenance is reflected each of three stages of professional preparation in ethnographic aspiration, with a view to proving the effectiveness appointed process. The program of realization of experiment is in-process examined from the theme of scientific research "Ethnographic preparation of future managers of tourism", and also priority directions of improvement of the marked process are determined.

Keywords: ethnographic preparation, trade education, theoretical and practical preparation, competence, maintenance ethnographic educations

УДК: 378.011.3 – 051: 34 (043.3)

Рижиков В. С.

ПРАКТИЧНЕ ВПРОВАДЖЕННЯ ІГРОВОГО НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ОБЛІКУ І АУДИТУ

Використання рольових ігор в навчальному процесі підготовки майбутніх спеціалістів з обліку і аудиту, сприяють на відміну від традиційних форм навчання, зрозуміти мотиви й почуття інших людей, сформуванню досвіду соціально орієнтованої поведінки. Практично надають можливість навчити студентів вибирати варіанти побудови обліку, виходячи з обсягів виробництва, системи управління, встановленого порядку контролю, ґрунтовно знати методику відображення затрат, виходу продукції та визначення її собівартості на виробничих підприємствах, вміння аналізувати мікроекономічні процеси.

Ключові слова: Рольові ігри, професійна підготовка, спеціаліст з обліку і аудиту

Управлінський облік досліджує загальні принципи побудови облікового процесу відповідно вимог інформаційного і аналітичного забезпечення різних рівнів управління. Методична задача в управлінському обліку навчити студентів вибирати варіанти побудови обліку, виходячи з обсягів виробництва, системи управління, опанувати методику відображення затрат виходу продукції та визначення її собівартості на підприємствах. Практичному впровадженню методичної задачі управлінського обліку є

впровадження в начальний процес підготовки майбутніх фахівців з обліку і аудиту ігрових форм навчання.

Проблемам всебічного розвитку економічної освіти в Україні присвячено праці науковців О. Аксьової, А. Нісімчука, О. Падалки, І. Смолюка, О. Шпака та ін. Методику професійної підготовки з бухгалтерського обліку розкриває М. Теловата в своїх наукових працях. Значна кількість науковців займалась проблемою інтерактивних форм навчання, рольових та ділових ігор в навчальному процесі вищої школи В. Беспалько, В. Каган, Л. Кондрашова, І. Лернер, А. Матюшкин, М. Махмутов, М. Вієвська, Л. Савченко, О. Пометун та інші.

Метою наукової **статті** є – визначення сутності та практичної значимості ігрових форм навчання в методиці управлінського обліку, як навчальної дисципліни при формуванні майбутніх спеціалістів з обліку і аудиту для ефективного ними практичного управління внутрішньогосподарською діяльністю на підприємстві в сучасних умовах розвитку ринкових відносин.

Особливо важливо сьогодні зуміти викладачу передати свої фахові знання, сформувати у студента майбутнього фінансиста, аудитора навички та вміння з управлінського обліку. Тому що лише теоретичне розуміння предмета не уможливорює практичне використання отриманих знань, відсутність сформованих навичок та вмінь у фінансиста чи як проще називають обліковця на практиці потребує навчання або перенавчання для реальної практичної діяльності. Тому стоїть сьогодні задача викладачів облікових спеціальних дисциплін опанувати методику інтерактивних форм навчання та її впровадження в навчальний процес. Викладання облікових дисциплін як оптимальне поєднання загальнодидактичних методів, прийомів та засобів навчання є світоглядною дисципліною, яка вимагає від викладача відповідного рівня розуміння законів управління та специфіки розвитку бухгалтерського обліку як науки, наявності власного світогляду та економічного способу мислення в поєднанні з опанованими основами теорії і методики професійної освіти [3], тому велике значення в практиці підготовки сучасного фахівця з обліку і аудиту повинні мати ділові ігри.

Ділові ігри ніби стискають час, зближують події, далеко рознесені в практиці (рис. 1), і таким чином впливають на активність особистості та її самоствердження.

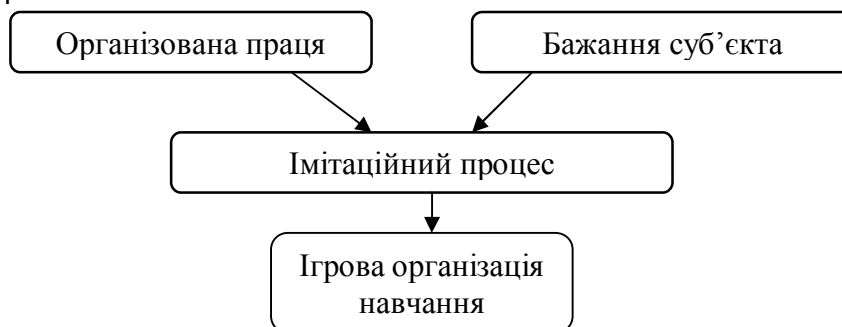

Рис. 1. Схема імітаційного процесу ігрової організації навчання

Особливо необхідно вказати на обставину інтенсивного ігрового навчання в останні 15-20 років. Посилено розвиваються дидактичні ігри у педагогіці США, Англії (П. Гордон, А. Дейвісан та ін.) розробляються, соціодрами як рольові ігри, що допомагають учням зрозуміти мотиви й почуття інших людей, сформувати досвід соціально орієнтованої поведінки. В університетах, коледжах, школах бізнесу й великих промислових компаній (США, Японія, Канада, Англія, Франція, Німеччина) активно впроваджується імітаційно-ігровий підхід з метою моделювання різних аспектів і сфер професійної діяльності. На рисунку 2 представлена функціональна схема організації комплексної навчальної гри.

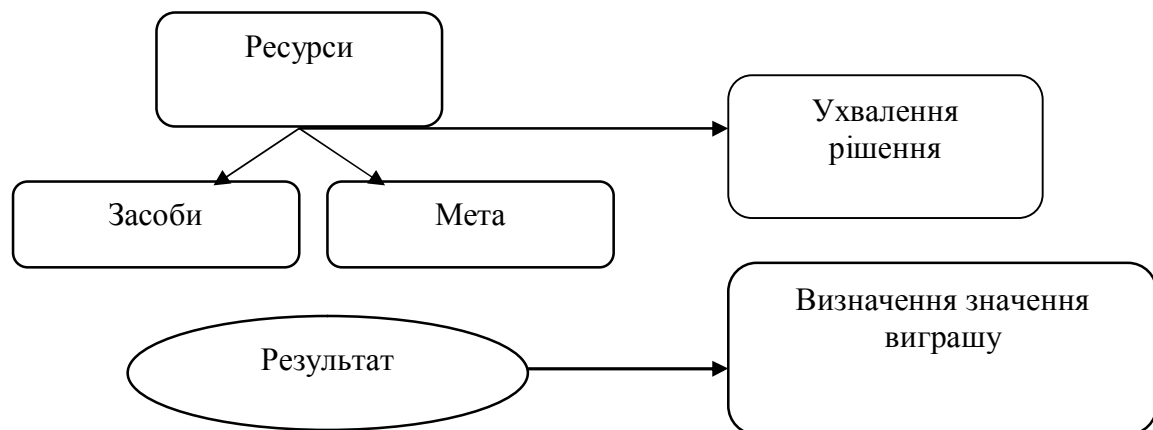

Рис. 2. Зміст регламенту комплексної гри

Можливо виділити певні постановки проблеми, які й будуть визначати рольову гру і її дидактичний зміст:

а) постановка проблеми, що розкриває конкретні сторони управлінської діяльності та обліку;

б) аналіз проблем, які акцентують увагу майбутнього спеціалісту з обліку і аудиту на вирішенні задач організації управлінського обліку в практичній площині;

в) розкриття нових підходів з опорою на досягнення сучасної науки в вирішенні проблем економічного профілю;

г) вирішення проблем, що потребують від спеціалісту з обліку і аудиту практичних знань [2].

На рисунку 3 представлена загальна характеристика організації рольової гри як дидактичної форми навчального процесу.

Рис. 3. Схема організації рольової гри як дидактичної форми професійної підготовки спеціалістів з обліку і аудиту

Особливе значення в процесі організації рольових ігор на заняття з управлінського обліку мають так звані когнітивно-ігрові прийоми, спрямовані на розвиток і вдосконалювання пізнавальних процесів. До таких прийомів включають:

а) прийоми сприятливого входження в роль-образ (характеристика ролі конкретного студента, спонукання, заохочення, запитання-підказка, а також підбадьорення й гумор);

б) прийоми корекції ролей (постановка навідних запитань, зауваження – питання, підтримка – захист та ін.).

Дисципліна “Управлінський облік” є складовою частиною загальної системи знань із бухгалтерського обліку, орієнтованих на посилення інформаційно-аналітичної функції обліку, й важливою ланкою в розбудові ринкових відносин. Вона розкриває концептуальні засади збору, систематизації та аналізу облікової інформації з метою формування альтернативних варіантів управлінських рішень [4].

У методичному відношенні рольова гра у процесі опанування управлінським обліком повинна мати два аспекти: розгорнутий і нерозгорнутий. Однак у всіх випадках повинна бути використана економічна ситуація, на якій ґрунтується виявлення економічних знань, навичок і вмінь, здатність орієнтуватися й приймати рішення як у перевантаженому інформаційному полі, так і в умовах дефіциту інформації.

Перед проведенням ділової гри викладач може перевірити, наскільки студенти опрацювали рекомендовану літературу, як виконали домашнє завдання з підготовки до рольової гри.

Для ефективного впровадження в навчальний процес ділових (рольових) ігор слід більше уваги приділяти завчасній підготовці студентів. Варто зупинитися на цілях занять, практичних навичках, які студенти зможуть набути на цих заняттях, необхідно аналізувати різні ситуації їхньої майбутньої професійної діяльності [2]. Залежно від змісту і структури гри методичні рекомендації можуть роздаватися перед грою, у процесі та під час підбиття підсумків.

Успіх застосування рольових ігор у навчальному процесі залежить від знання та володіння викладачем методикою застосування ділових (рольових) ігор та його педагогічної майстерності і готовності змінити свою роль лектора на роль організатора та консультанта. Важливо, щоб викладач знайшов такий стиль та тип поведінки, який би сприяв підвищенню активності студентів, створенню зацікавленої атмосфери, досягненню разом із групою навчальних цілей.

Викладач повинен заохочувати учасників до обговорення проблеми із відповідними фахівцями та підкріплення своїх позицій думками експертів, вказувати студентам на практичну цінність проведення роботи для досліджуваного об'єкта (підприємства). Звичайно, кваліфікований викладач, якщо він бажає досягти педагогічної майстерності, повинен бути уважним протягом всього заняття, робити відповідні нотатки, володіти матеріалом, що вивчається і вміти відрізнати творчі відповіді від "завчених". Ось чому необхідно розвивати педагогічну майстерність, що неможливо без творчого пошуку.

У структурі заняття можуть бути виділені наступні етапи:

1-й етап – навчальна мотивація, що здійснюється за допомогою невеликого особистого тесту, подання ситуації, гри і тощо. Основне завдання цього етапу – посилення вкладу учасників у проблеми, що формулюються керівником гри чи з його допомогою учасниками і які будуть розглянуті на занятті.

2-й етап – робота над основними поняттями заняття, що передбачає проведення процедури уточнення термінів, які використовуються на занятті. Наприкінці цього етапу студенти повинні представити свій варіант понять, використовуючи різні способи : опис терміну, його схематичне зображення тощо.

3-й етап – вивчення основних проблемних питань заняття, наприклад, у малих групах. Це основна частина зустрічі, у ході якої учасники всебічно розглядають як позитивні, так і негативні сторони всіх можливих варіантів

передбачуваного вибору рішення в тій чи іншій ситуації.

4-й етап – підсумкова дискусія, що полягає у представленні всіма малими групами результатів своєї дискусійної думки (точки зору) для обговорення аудиторії. Основне завдання цього етапу – одержання максимально докладної інформації про всі варіанти вибору за кожною розглянутою проблемою.

5-й етап – висновок, у ході якого підбиваються підсумки роботи. Викладач повинен зуміти кваліфіковано підсумувати заняття, узагальнити результати презентації, виправити окремі можливі помилки, не пригнічуючи студентську ініціативу, що могло б негативно позначитися на проведенні наступного заняття. Слід бути готовим не тільки до загальної оцінки результатів, але й до виставлення окремим студентам оцінок у балах (особливо у тому випадку, якщо використовується рейтингова система оцінювання). Комплексна оцінка групи включає усереднені значення самооцінок, оцінок груп-учасників і викладача з урахуванням якості повідомлення і виконаної роботи загалом, правильності і повноти відповідей, а також етики ділового спілкування.

6-й етап – аналіз проведення рольової (ділової) гри. Оцінка кожного учасника. Викладач може проаналізувати дії кожного учасника і виявити позитивні моменти, звернути увагу на доопрацювання якихось конкретних ситуацій, які були використані в ході гри [6].

Проведення дидактичної рольової гри вимагає тісного зв'язку з логікою постановки проблеми (ситуаційне завдання) і шляхами її вирішення.

Наведемо фрагмент сценарію рольової гри який пропонується на практичних заняттях з управлінського обліку.

Мета гри є в наступному, щоб навчити студентів вибирати варіанти побудови обліку, виходячи з обсягів виробництва, системи управління, встановленого порядку контролю, ґрунтовно знати методику відображення затрат, виходу продукції та визначення її собівартості на виробничих підприємствах, вміння аналізувати мікроекономічні процеси [1].

Функціональна структура гри представлена на рисунку 4.

У процесі рольової гри у студентів формуються навички:

- аналізувати фінансовий стан підприємства;
- виділяти головні проблеми управлінського обліку;
- швидко орієнтуватися в інформаційному просторі.

Рис. 4. Фрагмент функціональної структури управлінської імітаційної гри

Механізм гри.

З академічної групи (20-25 осіб) обираються 8 студентів. Між ними розподіляються ролі.

Три студенти – працівники бухгалтерії один головний бухгалтер, Другий заступник головного бухгалтера, третій бухгалтер відповідальний за облік на підприємстві.

Один студент – начальник планово-фінансового відділу.

Один – керівник підприємства першої особи (директор).

Один – головний інженер (відповідальний за технічний стан).

Один – фінансовий директор підприємства.

Один – юрист підприємства.

Протягом 10 хвилин студенти вивчають свої функціональні обов'язки згідно зі сценарієм, що знаходиться у ПК. Інші студенти академічної групи, які безпосередньо не беруть участі у грі, вивчають функціональні обов'язки учасників гри на своїх ПК. Студенти, які задіяні у грі, повинні впродовж всього процесу дотримуватися своїх функціональних обов'язків.

Час на проведення рольової гри обмежено. За певний ліміт часу необхідно юридично правильно виконати свої функціональні обов'язки, що безпосередньо пов'язані з практичною діяльністю у сфері управлінського обліку.

Вся інформація, що передається від однієї команди до іншої, обов'язково перевіряється і аналізується викладачем з оцінюванням учасників гри. Якщо на будь-якому етапі дії учасників будуть хибними, то це

може викликати помилки в подальшому, тому необхідно коректно виправити такі помилки для того, щоб заняття не втратило зміст і відбувалося за розробленим сценарієм з метою формування необхідних знань, навичок та вмій у процесі рольової гри.

Підбиття підсумків ділової (рольової) гри: на табло ПК висвітлюються результати, викладач виставляє бали кожному учасникові згідно з таблицею 1.

Таблиця 1

Підбиття підсумків рольової гри

П.І.Б. учасника рольової гри	Кількість правильних (неправильних) рішень									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Активність										
2. Оригінальність суджень										
3. Продуктивність рішень										
4. Теоретичні питання (тести)										

Примітка. Кожне правильне рішення відзначається знаком (+), неправильне – знаком (-).

Результат визначається за кількістю правильних відповідей (табл. 2). Студентам, які не беруть особистої участі у грі, необхідно уважно стежити за її ходом, тому що вони будуть підбивати підсумок, висловлюючи свої версії, пропозиції, та аналізувати дії кожного учасника рольової гри.

Таблиця 2

Оцінка результатів ділової гри

5 балів	15-20 правильних рішень
4 бали	10-14 правильних рішень
3 бали	5-9 правильних рішень
2 бали	менше 5 правильних рішень

Умови гри. З метою визначення економічно-фінансової політики підприємства провести внутрішньогосподарський (управлінський) облік, звітності і контролю господарських операцій. Опрацювати основні останні по часу нормативно-правові акти щодо ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності.

Перевірити знання та сформувати у студентів в процесі гри навички та вміння:

- складання кошторисів на виробництво продукції;
- обліку витрат на виробництво паралельно за багатьма напрямками (цех, дільниця, бригада, виріб, елемент, стаття калькуляції);
- визначення об'єктів калькулювання, калькуляційних одиниць;

- вибір методів обліку витрат на виробництво і калькулювання собівартості продукції;
- складання планових і звітних калькуляцій;
- аналіз відхилень від норм витрат;
- групування відхилень за причинами і винуватцями;
- забезпечення інформації для управління про відхилення від норм;
- визначення собівартості продукції, норми прибутку, рентабельності;
- аналізу собівартості продукції і виявлення резервів її зниження;
- автоматизація обліку, калькулювання і аналізу собівартості продукції [5].

Висновки. Ігрове навчання має імітаційно-ігровий підхід, який сприяє в навчально-виховному процесі, на відміну від інших методів навчання, моделювання різних аспектів і сфер професійної діяльності. Саме такий підхід дозволяє розвинути управлінські здібності, особливо в прийнятті, реалізації рішень. Визначений факт, на наш погляд, набуває особливо важливого значення як метод підготовки майбутніх спеціалістів з обліку і аудиту в процесі викладання у них управлінського обліку, тому що у діловій ситуації виробляється особливий тип мислення.

Використана література:

1. *Атамас П. Й.* Управлінський облік : 2-ге видання : навчальний посібник / П. Й. Атамас. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 440 с.
2. *Кондрашова Л. В.* Имитационно-игровое обучение в высшей школе / Л. В. Кондрашова, М. Г. Виевская, Л. А. Савченко. – Кривой Рог : КГПУ, 2001. – 194 с.
3. *Левочко М. Т.* Професійна підготовка молодших спеціалістів з бухгалтерського обліку у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / М. Т. Левочко ; Інститут педагогіки і психології професійної освіти Академії педагогічних наук України. – К., 2003. – 17 с.
4. Програма і робоча програма навчальної дисципліни “Управлінський облік” (для студентів спеціальності 6.050100 “Облік і аудит” (6.030509 – “Облік і аудит”) 3 курсу денної форми навчання і 4 курсу заочної форми навчання) / укл. : О. Є. Власова. – Харків : ХНАМГ, 2009. – 45 с.
5. *Рижиков В. С.* Управлінський облік : практична та самостійна робота. Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / В. С. Рижиков. – Кіровоград : КІРУС, 2013. – 94 с.
6. *Рижиков В. С.* Теорія та практика рольового навчання в професійній підготовці майбутніх юристів : монографія / В. С. Рижиков. – Херсон : ТОВ “Айлант”. – 215 с.

References:

1. *Atamas P. Y.* Upravlinskyi oblik : 2-he vydannia : navchalnyi posibnyk / P. Y. Atamas. – K. : Tsentruchoivoi literatury, 2009. – 440 s.
2. *Kondrashova L. V.* Imitatsionno-igrovoe obuchenie v vysshey shkole / L. V. Kondrashova, M. G. Vievskaya, L. A. Savchenko. – Krivoy Rog : KGPU, 2001. – 194 s.
3. *Levochko M. T.* Profesiina pidhotovka molodshykh spetsialistiv z bukhgalterskoho obliku u vyshchykh navchalnykh zakladakh I-II rivniv akredytatsii : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 “Teoriia i metodyka profesiinoi osvity” / M. T. Levochko ; Instytut pedahohiky i psykhologii profesiinoi osvity Akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy. – K., 2003. – 17 s.
4. Prohrama i robocha prohrama navchalnoi dystsypliny “Upravlinskyi oblik” (dlia studentiv spetsialnosti 6.050100 “Oblik i audyt” (6.030509 – “Oblik i audyt”) 3 kursu dennoi formy navchannia i 4 kursu zaochnoi formy navchannia) / ukl. : O. Ye. Vlasova. – Kharkiv : KhNAMH, 2009. – 45 s.

5. Ryzhykov V. S. Upravliskyi oblik : praktychna ta samostiina robota. Navchalno-metodychnyi posibnyk dlia samostiinoho vyvchnnia dystsypliny / V. S. Ryzhykov. – Kirovohrad : KIRUIe, 2013. – 94 с.
6. Ryzhykov V. S. Teoriia ta praktyka roloвого navchannia v profesiinii pidhotovtsi maibutnikh yurystiv : monohrafiia / V. S. Ryzhykov. – Kherson : TOV “Ailant”. – 215 s.

РЫЖИКОВ В. С. Практическое внедрение игрового обучения в системе управленческого учета в профессиональной подготовке будущих специалистов по учету и аудиту.

Использование ролевых игр в учебном процессе подготовки будущих специалистов учета и аудита, способствуют в отличие от традиционных форм обучения, понять мотивы и чувства других людей, сформировать опыт социально ориентированного поведения. Практически предоставляют возможности научить студентов выбирать варианты построения учета, исходя из объемов производства, системы управления, установленного порядка контроля, основательно знать методику отображения затрат, производство продукции и определение ее себестоимости на производственных предприятиях, умение анализировать микроэкономические процессы.

Ключевые слова: ролевые игры, профессиональная подготовка, специалист по учету и аудиту.

RYZHUKOV V. S. Practical implementation of the game in the system of management accounting in training future professionals in accounting and auditing.

Using role-playing games in the learning process of future professionals in accounting and auditing, promote unlike traditional forms of education, to understand the motives and feelings of others, to form the experience of socially oriented behavior. Almost provide opportunities to teach students to select variants of accounting based on the volume of production, management, control of the established order, thoroughly know the method of display costs, yields and determine its cost in manufacturing plants, the ability to analyze microeconomic processes.

Keywords: Role playing games, training, specialist in accounting and auditing.

УДК 34 :378.091.2 :343.82(477)

Сітовська Л. В.

СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПЕНІТЕНЦІАРНІЙ СИСТЕМІ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ

У статті проаналізовані сучасні погляди науковців з проблеми підготовки майбутніх юристів до професійної діяльності у пенітенціарній системі України. Аналіз науково-педагогічної літератури, проведений автором, свідчить про недосконалість системи юридичної освіти, тому загальні проблеми професійної освіти цілком актуальні і для вищих навчальних закладів в яких здійснюється підготовка майбутніх юристів до професійної діяльності у пенітенціарній системі України. Розглянуто погляди сучасних дослідників щодо проблеми підготовки юристів в цілому. Проведений аналіз проблеми підготовки майбутніх юристів до професійної діяльності у пенітенціарній системі України у педагогічній теорії